[INHOUDSTAFEL]

Voorwoord VII
Inhoudstafel XI
Verkorte schrijfwijzen XIX
Wetgeving (en aanverwante documenten) XIX
Rechtspraak (en aanverwante documenten) XXV

INLEIDING [DEEL 1] 1
[1.1] Europese vliegtuigpassagiers 3
Eén man 3
Eén miljard 5
[1.2] Opbouw van het boek 7
Centrale onderzoeksvraag 7
Aanpak en bijkomende onderzoeksvragen 7
Bronnen 7
Exclusiviteit 8
Vlucht 8
Vertraging en annulering 9
Buitengewone omstandigheden 10
Naleving en handhaving 11
Afbakening 12
Bronnen van (in)directe vliegtuigpassagiersbescherming 12
Vertraagde en geannuleerde vluchten 12
Ten aanzien van de (lucht)vervoerder 13
Europees niveau 13

BRONNEN [DEEL 2] 15
[2.1] Introductie 17
[2.2] Europees 19
Voorgeschiedenis en context 19
Europese liberalisering 19
Bescherming vliegtuigpassagiers 22
Verordening Vliegtuigpassagiersrechten 27
Onderwerp 30
Werkingssfeer 31
Grondgebied 31
Boeking 32
Zonder overeenkomst, zonder te betalen of zonder vaste vleugels 32
Annulering 33
Bijstand 33
Verzorging 34
Compensatie 35
Vertraging 36
Verzorging 36

Bijstand 37
Compensatie 38
Hogere of lagere klasse 39
Informatie 40
Verdere compensatie 41
Waivers en overtredingen 41
De toekomstige Verordening Vliegtuigpassagiersrechten 42
Voorgeschiedenis en context 42
Inhoud (outline) 44
Blokkering 45
Richtsnoeren 45
[2.3] Internationaal 47
Voorgeschiedenis en context 47
Het Verdrag van Warschau en het Warschau-systeem 47
Nood aan een nieuw verdrag 49
Een nieuw verdrag: het Verdrag van Montreal 50
Verdrag van Montreal 51
Werkingssfeer 51
Documentatie en informatie 52
Aansprakelijkheid in geval van vertraging 53
Principe en uitzonderingen 53
Aansprakelijkheidsgrenzen 54
Schadevergoeding vorderen 55
Verschillende vervoerders 56
Opeenvolgende vervoerders 56
Contractuele vervoerder en feitelijke vervoerder 56

EXCLUSIVITEIT [DEEL 3] 59
[3.1] Introductie 61
[3.2] Montreal's damage and Brussels's compensation 63
Exclusivity and coexistence 64
Uniformity 64
Certain uniformity 65
Strict uniformity 66
The ECJ's two types of damage 67
MC compensation and APRR compensation 71
Further compensation 71
Supplementary compensation 73
Material and non-material damages for delay 77
Proposal: identical compensation (APRR) as part of individual compensation (MC) 79
[3.3] Andere oplossingen 83
Het Internationaal Gerechtshof 83
Opzeggen van het Verdrag van Montreal 85
Aanpassen van het Verdrag van Montreal 87
Aanpassen van de Verordening Vliegtuigpassagiersrechten 90
Afgevoerde vertraging 90

Gelijkgestelde vertraging 91
Europees vervoer ≠ internationaal vervoer 92
International carriage 92
State Party ≠ Regional Economic Integration Organisation 94
Beperking 94
Bevrijding 96
[3.4] Tussenbesluit 97

VLUCHT [DEEL 4] 99
[4.1] Introductie 101
[4.2] The concept of "flight" 103
Air Passenger Rights Regulation 104
The Emirates Airlines case: how many flights in a flight? 105
Facts 106
Outward flight *versus* return flight 106
Judgment 107
Evaluation 109
Stopovers 111
One plus one is ... 111
One plus one is two 120
Legal certainty 120
Equal treatment 121
Consistency 124
Language 124
Conformity to the Montreal Convention? 127
Round trips 129
Conclusion 130
[4.3] Het Europese Hof van Justitie 131
Wallentin-Hermann/Alitalia (C-549/07) 131
Sousa Rodríguez e.a./Air France (C-83/10) 132
Air France/Folkerts e.a. (C-11/11) 133
Feiten en prejudiciële vragen 133
Antwoorden van het Europese Hof van Justitie 135
Antwoord op de eerste vraag 135
Antwoord op de tweede vraag 136
One plus one plus one is ... 136
Rodríguez Cachafeiro e.a./Iberia (C-321/11) 137
van der Lans/Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (C-257/14) 138
Status van Bonaire 139
Binnen het Koninkrijk der Nederlanden 139
Binnen de Europese Unie 140
Toepassing van de Verordening Vliegtuigpassagiersrechten 141
In casu 142
Mennens/Emirates Airlines (C-255/15) 143

Toepassing van de Verordening Vliegtuigpassagiers-rechten 145
De begrippen “ticket” en “vlucht” 145
Grondslag voor het terug te betalen bedrag 147
[4.4] De Europese wetgever 149
De toekomstige Verordening Vliegtuigpassagiersrechten 149
“Vlucht”, “aansluitende vlucht” en “reis” 149
Recht op compensatie 151
Plaatsen in een lagere klasse 152
Interpretatieve Richtsnoeren 153
[4.5] Tussenbesluit 155

VERTRAGING EN ANNULERING [DEEL 5] 157
[5.1] Introductie 159
[5.2] Delay and cancellation 161
The Air Passenger Rights Regulation 163
Cancellation 163
Delay 165
Extraordinary circumstances 166
The Sturgeon case: delay and cancellation, fraternal twins? 166
Sturgeon (C-402/07): the facts 166
Böck and Lepuschitz (C-432/07): the facts 167
Delay ≠ cancellation 168
Right to compensation in case of delay 172
Why? 172
When? 174
Reduced compensation? 178
Sturgeon’s result 180
Preliminary ruling 180
Successors and repercussions 180
The Sousa Rodríguez case: a delayed cancellation or a cancelled delay? 184
Facts 185
Itinerary and original planning 186
Replacement 187
Other criteria 192
Sousa Rodríguez’s result 193
Preliminary ruling 193
Predecessors and successors 194
General conclusions 198
[5.3] De invloed van het Europese Hof van Justitie op de Europese wetgever 201
Vertraging 201
Recht op financiële compensatie 201
Vertraging bij vertrek *versus* vertraging bij aankomst 202
Aansluiting 204
Annulering 207
Wunderlich/Bulgarian Air Charter (C-32/16) 208

Het Amtsgericht Dresden 208
Het Europese Hof van Justitie 209
[5.4] Tussenbesluit 213

BUITENGEWONE OMSTANDIGHEDEN [DEEL 6] 215
[6.1] Introductie 217
[6.2] Een beperkte vrijstelling van verplichtingen 219
Preambule *versus* Dispositief 219
International Air Transport Association e.a./Department of Transport (C-344/04) 221
McDonagh/Ryanair (C-12/11) 222
[6.3] Een schema voor technische omstandigheden 225
Kramme/SAS Scandinavian Airlines Danmark (C-396/06) 225
Feiten 226
Te nemen maatregelen en te voorkomen omstandigheden 227
Oorzakelijk verband 228
Redelijke maatregelen 229
Buitengewone omstandigheden 229
Vragen en voorwaarden, stappen en spelregels 231
Wallentin-Hermann/Alitalia (C-549/07) 231
Bevestiging conclusie Kramme 232
Afwijking conclusie Kramme 233
Onverwachte vliegveiligheidsproblemen mét gevolgen voor de vluchtuitvoering 233
Twee (andere) soorten technische problemen 234
Buitengewone omstandigheden opgesomd in Overweging 14 236
Onderhoud en redelijke maatregelen 237
Vragen en voorwaarden, stappen en spelregels 238
Sturgeon e.a./Condor en Böck e.a./Air France (C-402/07 en C-432/07) 239
Compensatieplicht (in geval van vertraging) 239
Vrijstelling van de compensatieplicht (in geval van vertraging) 241
In casu 242
van der Lans/Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (C-257/14) 243
Feiten 243
Gevraagde verduidelijkingen 244
Niet-inherente buitengewone omstandigheden? 245
Technische, onverwachte vliegveiligheidsproblemen? 246
Herformulering 248
In casu 248
Siewert e.a./Condor (C-394/14) 249
Feiten 249
In casu 250

[6.4] Een schema voor alle omstandigheden? 253
Eglītis e.a./Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (C-294/10) 253
Feiten 253
Vraag 2 van het Sturgeon-schema 254
Invulling 254
Herformulering 255
Redelijke maatregelen 256
Berekening 257
Vraag 1 van het Sturgeon-schema 258
Vraag 3 van het Sturgeon-schema 259
Het Sturgeon-schema bij niet-technische problemen? 259
Finnair/Lassooy (C-22/11) 260
Feiten 260
Vragen 3 en 1 van het Sturgeon-schema? 261
Vraag 3 van het Sturgeon-schema 262
Vraag 1 van het Sturgeon-schema 262
Pešková e.a./Travel Service (C-315/15) 264
Feiten 264
Bevestiging Sturgeon-schema? 266
Preliminair: Wallentin-Hermann, paragraaf 22 266
Het al dan niet inherent karakter van "bird strikes" 268
Oorzaken en gevolgen 269
Samenloop van "buitengewone omstandigheden die ondanks het treffen van alle redelijke maatregelen niet konden worden voorkomen en een vertraging als gevolg hebben" en "andere omstandigheden die (ondanks het treffen van alle redelijke maatregelen niet konden worden voorkomen en) een vertraging als gevolg hebben": berekening van de vertraging 270
Incalculeren van reservetijd 270
Redelijke maatregelen 271
Vraag 2*bis* van het Sturgeon-schema 272
Het algemeen Pešková-schema 273
[6.5] Tussenbesluit 275

NALEVING EN HANDHAVING [DEEL 7] 279
[7.1] Introductie 281
[7.2] Compliance 283
Delay *versus* cancellation 284
Past 284
ECJ 285
Future 286
Extraordinary circumstances 288
Past 288
ECJ 289

European Commission and NEBs 291
Future 292
Present 296
An alternative future? 297
Assistance 297
"Care" 297
Past 297
Future 298
Present 300
"Reimbursement or rerouting" 301
Past 301
Present and future 302
Unlimited assistance in "*super* extraordinary circumstances"? 303
Compensation 306
Past and present 306
NEBs, ECJ and Interpretative Guidelines 309
Future 311
Conclusions 314
[7.3] Enforcement 317
Huidige regeling 317
Artikel 16 VVPR 317
Uitwerking 318
Nationaal 318
Europees 319
Vier opties voor een nieuwe regeling 320
Toekomstige regeling 322
Algemene handhaving (Art. 16 toekomstige VVPR) 322
Klachtenbehandeling (Art. 16*bis* toekomstige VVPR) 325
Samenwerking (Art. 16*ter*-16*quater* toekomstige VVPR) 328
Alternatieven: CPC, ECC, ADR, ODR, ESCP en CCA 329
Consumer Protection Cooperation (CPC) 330
European Consumer Centre (ECC) 331
Alternative Dispute Resolution (ADR) en Online Dispute Resolution (ODR) 332
European Small Claims Procedure (ESCP) 333
Commercial Claim Agency (CCA) 334
Houding Europese Commissie 335
[7.4] Tussenbesluit 339

CONCLUSIES EN SAMENVATTING [DEEL 8] 343
[8.1] Introductie 345
[8.2] Conclusies 347
Bronnen 347
Exclusiviteit 347
Vlucht 349
Vertraging en annulering 351

Buitengewone omstandigheden 353
Naleving en handhaving 357
Algemene slotbeschouwing 361
Enkele ruimere slotbeschouwingen 362
[8.3] Samenvatting 363
[8.4] Summary 365

BIJLAGEN [DEEL 9] 367
[9.1] Introductie 369
[9.2] Bibliografie 371
Wetgeving 371
Internationaal 371
Verdragen en protocollen 371
Handvesten en statuten 371
Overige bronnen 371
Europees 372
Verdragen 372
Verordeningen 372
Richtlijnen 373
Besluiten en beslissingen 374
Voorbereidende werken 374
Overige bronnen 376
Nederland 377
Rechtspraak 377
Internationaal 377
Europees 377
Arresten en beschikkingen 377
Conclusies 380
België 380
Rechtsleer (en aanverwante literatuur) 381
Overige documenten 393
Online-inhoud 396
Specifieke inhoud (enkel online beschikbaar) 396
Frequent geraadpleegde websites 399
[9.3] Huidige Verordening Vliegtuigpassagiersrechten *versus* toekomstige Verordening Vliegtuigpassagiersrechten (inhoudelijk vergelijkende tabel) 403
[9.4] Interpretatieve Richtsnoeren 445
[9.5] Verdrag van Montreal 465
[9.6] Notities 479